

In beweging

kwartaalblad van de Christengemeenschap
Pinksteren 2017

Licht

In beweging

kwartaalblad van de Christengemeenschap
21e jaargang nr. 3, Pinksteren 2017

Inhoud van dit nummer

Van de redactie 1
Pinksterkelk 1
Thema: Licht 2
Serie: Op de groei 16
Pinkstertijd 20
Kennismakingsinterview 24
Bestuur en instellingen 26
Internationale Pinksterconferentie 27
Berichten uit de gemeenten 29
Allerlei 30
Internationaal 34
Boeken 35
Aankondigingen 37
Gestorvenen 39

Redactie

Jos van Damme, Jolanda Gevers Leuven,
Thom Kloes, Marianne de Nooi, Marjolein
te Pas, Judith Slokker, Feike Weeda

Redactie, financiën en advertenties

In beweging p/a Jos van Damme,
Weerskruislaan 96, 6721 BW Bennekom
tel. +31-6-10298186
e-mail: inbeweging@christengemeenschap.nl
(ook voor inlichtingen over abonnementen)
banknr. NL36INGB0009185951, BIC: INGBNL2A,
t.n.v. In beweging, 6721 BW Bennekom

Druk

Drukkerij Modern, Bennekom

Kopijdata

Michaelnummer 1 juni 2017
Adventnummer 1 oktober 2017
Kopij graag aanleveren per e-mail
(inbeweging@christengemeenschap.nl).
De redactie behoudt zich het recht voor
ingezonden kopij in te korten of niet te plaatsen.

*Illustratie vooromslag: 'Pinksteren', Westfälische
Meister (14e eeuw), Osnabrücker Altar*

De Christengemeenschap in Nederland en Vlaanderen Adressen en tijden van diensten

M=mensenwijdingsdienst, K=zondagsdienst voor de
kinderen, info: gezien onregelmatigheid navraag nodig.

Alkmaar, Oude Kanaaldijk 9, 1825 AT, +31-6-48118787,
M zo 10, di 9, do 10, za (info), K zo 9 (info)
Amsterdam, A.J. Ernststraat 869, 1081 HL, +31-20-
6420769, bgg 4414949, M zo 10.30, wo 9, do 10,
za 9 of 11 (info), K zo 10.00 (info)
Antwerpen, H. Consciencelaan 107, B-2640 Mortsel,
+32-3-4406821, M zo 10, wo 9.30, do 10 in Olen
(info), vr 9.30, K zo 9.30 (info)
Arnhem, Brugstraat 5, 6811 MB, +31-26-3621769,
M zo 10 (info), do 9.00 (info), K zo 11.00 (info)
Den Haag, Groot Hertoginnelaan 2, 2517 EG,
+31-70-3634898, M zo 10.15, di 9 Engelse dienst
(info), wo 10 (info), do 9 (info), vr 10.30 (info),
K zo 9.30 (info)
Driebergen, Rijsenburgselaan 2a, 3972 EJ, +31-343-
785 437, M zo 10.30, di 9.30 (info), do 9.30, K zo
10 (info)
Eindhoven, Dorpstraat 122, 5504 HL Veldhoven, +31-
40-2221009, bgg 2520498, M zo 9.30 of 10.45
(info), wo 9.30 (info), vr. 9.30 (info), K zo 10 (info)
Gent, Kasteellaan 54, 9000 Gent (geen postadres),
+32-9-2334768, M za 10 (info), K za 9.30 (info)
Het Gooi, Veldweg 1, 1404 CV Bussum, +31-35-5417957,
bgg 6563160, M zo 10, do 10 (info), K 11.15 (info)
Groningen, Lauwersstraat 3, 9725 HD, +31-592-347059,
bgg +31-594-659558, M zo 10.30 (info), do 10
(info), K zo 10 (info)
Leeuwarden, Droevendal 9, 8911 KK, 0031-594-659558,
M zo 10.30 (info), wo 9.15 (info), K zo 9.45 (info)
Leiden, Vestestraat 49, 2312 SW, +31-71-5727618,
bgg +31-6-52342851, M zo 10.30 (info), do 10
Duitse dienst (info), K zo 10 (info)
Meppel, Catharinastraat 44, 7941 JG, +31-6-40289590,
M zo 10.30 (info), wo (info), K zo 9.45 (info)
Middelburg, Lange Noordstraat 62 (geen postadres),
+31-118-583352, bgg +31-6-46616138, M zo 10
(info)
Rotterdam, Lumeysstraat 33, 3039 ZN, +31-10-2232317,
M zo 10.30, di 9.30, wo 9.30, vr 7.30, K zo 10
West-Brabant, Minckelersstraat 27 (geen postadres),
Breda, +31-76-5422983, bgg 5021945, M za 9.30
(info)
Zeist, van Tetslaan 4, 3707 VD, +31-6-50204989,
M zo 10.30, wo 9, do 8, vr 10 (info), K zo 9.30
Zutphen, Badhuisweg 27, 7201 GM, +31-575-524420,
M zo 10.30, di 9.15 (info), do 9.15 (info), K zo 10 (info)

Landelijk secretariaat: +31-70-3451506

Groot Hertoginnelaan 4
2517 EG Den Haag
e-mail: secretariaat@christengemeenschap.nl
website: www.christengemeenschap.nl

Van de redactie

Aansluitend bij het thema van de Internationale Pinksterconferentie 'Spelen met vuur' koos de redactie voor dit Pinksternummer het thema 'Licht'. "Het licht begint te wandelen door het huis en raakt de dingen aan." Iedere ochtend worden we begroet door het licht, soms na een lange doorwaakte nacht, waarin het donker nog donkerder lijkt, zoals voor wie ziek is of aan een depressie lijdt. Dit licht is het met de ogen waarneembare, meetbare licht waar je overdag in al zijn nuances mee te maken hebt. Het andere, innerlijk geestelijke licht, zoals het licht van een ideaal, dat kun je niet met je ogen zien, dat zie je alleen met je hart. Kunstenaars hebben dit licht op allerlei manieren uitgebeeld, zoals in het lichtende stukje brood in het Osnabrücker altaar op het vooromslag; of het licht in de schilderijen van Ton Schulten, dat ontstaat vanuit een zwarte ondergrond (zie het artikel in het themagedeelte hierover). Licht en donker zijn onverbrekkelijk met elkaar verbonden. Naast de vier bijdragen over licht in het themagedeelte vindt u in de rubriek 'Op de groei' een artikel over het donker van depressies bij jongeren.

Voorts in dit nummer een artikel over de ontwikkeling van het Pinksterfeest door de tijd heen. En u vindt het gebruikelijke kennismakingsinterview, ditmaal met Mariska Hunfeld-Jue, die na de priesterwijding uitgezonden werd naar de gemeente Driebergen. Verder verheugt het ons u te kunnen meedelen dat, na te hebben deelgenomen aan enkele redactievergaderingen, Thom Kloes uit de gemeente Zeist tot de redactie is toegetreden. Hartelijk welkom!

Marianne de Nooij

Pinksterkelk

Op het rechter paneel van het Osnabrücker altaar (1370-1380) uit het Wallraf-Richartz museum in Keulen – zie vooromslag, het is ook te zien bij de entree van de internationale Pinksterconferentie – is een Pinksterschildering te zien, afkomstig van een onbekende meester. Op de afbeelding zitten twaalf apostelen met Maria in een kring aan tafel; met elkaar vormen zij een kelk. Aan hun gezichten en handen is te zien dat zij bidden. Van boven daalt een vogel neer, een duif, beeld voor de Geest. In haar snavel houdt zij een rond schijfje brood, dat oplicht als de zon: het lichaam van Christus. Het is de Geest die het hemelse brood met het dagelijkse brood in verbinding brengt. Het brood in hun midden wordt tot centrum. Vanuit dit centrum gaan rode draden als lopende vuurtjes naar de lippen van Maria en iedere leerling afzonderlijk.

Deze Pinksterschildering kan een beeld zijn voor onze mensenwijdingsdienst. Wanneer de dienst begint, dan verheffen we ons innerlijk tot Hem en vormen met elkaar een biddende gemeente, een kelk. Door de celebrerende priester wordt de gouden kelk binnengebracht en tijdens de dienst aan het altaar opgeheven. In de geheven kelk weerspiegelt zich de in de cultusruimte aanwezige kelk-gemeenschap. De gemeente bidt; de Geest daalt af, opdat Christus zich met ons dagelijks brood en de wijn kan verenigen. In de gemeentecommunie mag ieder van ons een schijfje brood en een slokje wijn ontvangen, waarmee Hij zich verbonden heeft. Wij mogen de Christus, centrum van ons bestaan, als licht- en levenskracht in ons opnemen. Zo kan in iedere mensenwijdingsdienst het feest van Pinksteren herleven.

Marjolein te Pas

Thema: Licht

Het themadeel van dit Pinksternummer opent met het licht dat gaat stralen in je biografie wanneer je je ideaal te pakken krijgt; Janneke Sauer vertelt over haar blikseminslag en haar worstelingen. Bastiaan Baan schrijft over de betekenis van het licht in voorchristelijke inwijdingen en wat daarin veranderde met de komst van Christus naar de aarde. Over het verblindende licht bij de grote ommekeer in het leven van Saulus/Paulus gaat de bijdrage van Désanne van Brederode. En tot slot onderzoekt Marjolein te Pas hoe het werk van de schilder Ton Schulten is veranderd, nadat hij dicht bij de dood is geweest.

De lichtkracht van mijn ideaal

door Janneke Sauer (humanisticus en initiatiefnemer van de Vrije Initiatiefschool Oosterwold i.o., gemeente Amsterdam)

Janneke Sauer met haar kinderen

'Hou vast aan je idealen'. Dat was het motto van de Partij voor de Dieren tijdens de verkiezingsstrijd van afgelopen voorjaar. Ik vond het een sympathieke leus. Er klinkt iets in door van de moeite die het kennelijk kost om je idealen niet te verliezen of om niet ontmoedigd te raken op de weg naar de realisatie er van. Maar er spreekt ook moed uit en een hoopgevende, lichtende kracht die zich in wil zetten voor een betere wereld.

Het is nu ruim twee jaar geleden dat ik besloot het initiatief te nemen voor een nieuwe school in Almere Oosterwold. We waren destijds met negen gezinnen aan het werk voor ons gezamenlijke woonproject, dat inmiddels is gebouwd. Tijdens een gesprek met mijn toekomstige buurvrouw over schoolkeuze zei ze, dat we toch eigenlijk een eigen school moesten beginnen in de buurt. Dat moment was als een soort blikseminslag voor mij en ik antwoordde: "Ja, precies!! En dat ga ik doen."

Onderwijs

Daar was ik dan, moeder van twee jonge kinderen, druk met de laatste loodjes van mijn studie en bezig met een woonproject dat ook de nodige tijd kostte. Toch voelde het alsof ik dit initiatief moest nemen. Alsof het realiseren van deze school, waarvan ik mij slechts een vage voorstelling kon maken, mijn weg zou zijn.

Het was niet dat ik niets wist van onderwijs. Binnen mijn masterstudie humanistiek had ik gekozen voor de afstudeerrichting 'educatie', behaalde ik mijn onderwijsbevoegdheid als docent levensbeschouwing en liep ik stage op de Bernard Lievegoed University (Vrije Hogeschool). Voor mijn afstudeerscriptie had ik besloten onderzoek te doen naar een aantal thema's uit het actuele onderwijsdebat in relatie tot de pedagogie van Rudolf Steiner. Ook was ik deel geweest van een groepje jonge leerkrachten, die met elkaar hadden onderzocht hoe het middelbaar vrijeschool-onderwijs op een vernieuwende manier vormgegeven kon worden.

Uit mijn ervaringen en alles wat ik er over las, maakte ik op dat het huidige onderwijs-systeem, inclusief vrije scholen, in sterke mate top-down vanuit een materialistisch en economisch wereldbeeld wordt vormgegeven. Kinderen worden opgeleid in het licht van hun toekomstige functie binnen de economie en leerkrachten hebben als voornaamste taak de leerlingen goed te laten scoren op de toetsen. De ouders zijn in dit systeem geen werkelijke gesprekspartners meer, omdat leerkrachten vooral verantwoording afleggen aan het bestuur en de inspectie.

Persoonlijk ideaal

Ik wist dat de school waarvoor ik het initiatief nam heel anders moest gaan worden, maar hoe precies kon ik nog niet zeggen. Het beeld dat mij voor ogen stond was een particuliere vrijeschool in de natuur, waar de kinderen veel buiten zouden zijn. Een school waar leerkrachten vanuit autonomie hun professie zouden kunnen beoefenen en waar met betrokken ouders een gemeenschap zou ontstaan. In de afgelopen twee jaar groeiden mijn inzichten verder en kreeg ik het ideaal achter mijn initiatief steeds beter in beeld. Zo ontdekte ik bijvoorbeeld waarom gemeenschapsvorming rondom het opgroeiende kind belangrijk is en ook dat ik dat in mijn eigen vrijeschoolcarrière had gemist. Mijn leerkrachten hadden weliswaar hun best gedaan om iets van mijn wezenskern waar te nemen, maar leken niet op diezelfde manier met zichzelf en met elkaar aan het werk te zijn. Het voorbeeld dat ik mij zo had gewenst van hoe je je kunt verhouden tot jezelf en tot elkaar, als wezens met een karmische opgave, ontbrak. Toen ik mij hier bewust van werd, begreep ik hoe mijn eigen verleden voedingsbodem was geworden voor het ideaal dat ik met mij meedroeg voor de school. Het werd mijn streven om met de ouders en leerkrachten een gemeenschap te ontwikkelen die een sociale bedding vormt voor de kinderen en een bron van ontwikkeling en kracht voor iedereen. Vanuit de bereidheid zich persoonlijk en met elkaar te ontwikkelen,

zouden ouders en leerkrachten de kinderen kunnen voorgaan in een scholing voor een nieuwe tijd.

Barensweeën

Dat een ideaal mooi en lichtend kan zijn, maar de praktijk weerbarstiger, dringt zich vanuit de werkelijkheid van het initiatiefproces steeds weer aan mij op. Tijdens Kerst verzuchtte ik tegen mijn moeder en schoonmoeder: "Ik heb potverdikke het gevoel dat ik hier een stukje van een nieuwe wereld aan het baren ben!" Nu doen we dat natuurlijk altijd, elk ogenblik opnieuw, maar ik probeerde hiermee uit te drukken dat ik met het initiatief voor de school iets op aarde wil brengen dat echt een nieuw verhouden vraagt van de mens tot zichzelf, tot de ander en tot de wereld. Het voelde alsof juist dat zoeken naar nieuwe vormen maakte dat er veel weerstand moest worden overwonnen, in mijzelf en in de andere betrokkenen.

Wat mij parten speelde was het trage proces van het in woorden vatten van dit 'nieuwe' en tegelijkertijd ook vorm en sturing geven aan het initiatiefproces dat gaande was. Ik liep op allerlei manieren tegen mijn eigen tekortkomingen en angsten aan, ook in de samenwerking met mijn mede-karrentrekker. Wat hierin veel hulp bood was de cursus 'gedragen besluitvorming' die we beiden volgden en het biografiepracticum waar we samen aan deelnamen.

Door het procesgerichte besluitvormingsmodel leerden we hoe het nemen van een initiatief een verbinding tot stand brengt tussen de mens en de geestelijke wereld; in het realisatieproces op een vernieuwende manier met elkaar tot besluiten te komen. In het biografiepracticum leerden wij onze eigen motieven en die van de ander beter kennen, waardoor er nog meer vertrouwen en verbinding tussen ons kon groeien. Zowel het biografiepracticum als de gedragen besluitvorming bleken instrumenten te zijn, die zich uitermate goed lenen voor het ontwikkelen van een gemeenschap. Ze zullen het schoolinitiatief de komende jaren dan ook blijven ondersteunen.

Hoewel ik vanaf het begin heb voorvoeld dat de weg die ik koos niet gemakkelijk zou zijn (het voelde alsof ik aan iets heel groots begon), had ik niet in de gaten dat het zo'n persoonlijk geworstel zou worden. Dat deze worsteling er is, daar ben ik op momenten van overgave en het dóórbreken van inzicht in mijzelf en het proces heel dankbaar voor. Dan weet ik weer dat het initiatief ook over deze worsteling gaat en dat die de noodzakelijke barensweeën vormt om iets anders, iets lichters en liefdevollers in mijzelf én voor de wereld geboren te kunnen laten worden.

Liefde

Want lichtend is het beeld van de school dat ik in mij draag: een baken! Met verwondering 'beluisterde' ik hoe ik het afgelopen jaar plots uitsprak, dat het initiatief in wezen verbonden is met de Christusimpuls. Ik had dat niet bedacht. Verstandelijk was ik daar ook helemaal niet mee bezig, maar in de ontmoeting met de mensen om mij heen kwam dat tot stand. Door deze en de ontwikkeling die ik daarin doormaakte, werd ik mij ervan bewust, dat het initiatief voor de school voortkomt uit een vernieuwingsimpuls voor een nieuwe tijd, waarin de Liefde leidend wordt.

De verbinding met deze impuls, het wezen van het initiatief, inspireert mij en geeft mij steeds weer de moed en de kracht om door te gaan. Het is deze liefdes- en wijsheidsstroom die mij helpt om mij steeds weer over mijn eigen angsten heen te zetten en in alle openheid en kwetsbaarheid te gaan staan voor datgene wat ik met dit schoolinitiatief in de wereld wil brengen.

En wat ik de kinderen toewens, voor wie ik dit toch eigenlijk allemaal onderneem? Dat ook zij deze dragende liefdesstroom mogen gaan ervaren. Dat we een plek kunnen creëren waar die stroom in alles aanwezig is en waar zij thuis kunnen komen, in zichzelf en in de wereld. Een school waar zij zich naar eigen aard en opgave mogen ontwikkelen, initiatief kunnen ontplooiën en zich verbonden kunnen voelen met de wereld om hen heen.

Zodat zij later de moed en het vertrouwen hebben om vast te houden aan hun idealen, ze ter hand te nemen en zo hun licht en authentieke wijsheid kunnen laten schijnen in de wereld.

De komende maanden staan in het teken van het op de grond komen van de school en zal er hard worden gewerkt om in september 2017 van start te kunnen gaan. Dat is nog een hele klus! Durven de leerkrachten de stap te wagen, zijn er straks genoeg kinderen die naar

de school willen komen? Lukt het om een goede tijdelijke locatie te vinden en krijgen we de begroting sluitend? Dat hoop ik van harte! Tegelijk wordt er op de achtergrond gewerkt aan een coöperatie waarin vernieuwende en pionierende schoolinitiatieven zoals deze tot samenwerking, ondersteuning van elkaar kunnen komen.

Wil je meer weten of bijdragen aan het initiatief? Mail naar oosterwoldschool@gmail.com of kijk op www.vrijeinitiatiefschool.nl.

Licht uit de duisternis

door Bastiaan Baan (seminarieleider Spring Valley, VS)

Te allen tijde hebben licht en duisternis de hoofdrol gespeeld in alle vormen van inwijding – tot op de huidige dag. In dit artikel ga ik uit van de ervaring van duisternis en licht in klassieke vormen van initiatie, gevolgd door hedendaagse ervaringen, die een soortgelijke taal spreken. Tussen beide beschrijvingen in staat een spontane inwijdingservaring, die illustreert wat er tussen toen en nu radicaal veranderd is. Niet alleen herhaalt zich de historie, maar met de komst van Christus verschijnt een element, dat tevens al het oude nieuw maakt.

De klassieke Griekse mysteriën gebruiken de term *photismos* (verlichting) voor het ultieme moment van inwijding: na een lange periode van *katharsis* (reinigen van de krachten van de ziel) breekt de geestelijke wereld door met een ervaring van overweldigend licht, dat uit de duisternis geboren wordt. In een van de weinige fragmenten, die van zo'n ervaring bewaard zijn gebleven, schrijft Apuleius: "Ik ging tot aan de grens van de dood en betrad de drempel van Proserpina (de drempel van de onderwereld). Door alle elementen ben ik gegaan en keerde terug. Op het uur van de diepste middernacht zag ik de zon stralen in lichte glans. De goden boven en beneden heb ik van aangezicht tot aangezicht gezien en heb ze van nabij aanbeden." (Uit: Apuleius,

'Metamorfosen'.) Soortgelijke elementen herkennen we in de handeling die Johannes de Doper verricht. Na een periode van *katharsis* ('Verander uw gezindheid...') ervaren de dopelingen een wedergeboorte en nieuw inzicht ('... en bekenden hun zonden').

De filosoof Justinus de Martelaar beschrijft de doop letterlijk als een culminatie van inwijding, waarbij hij het begrip *photismos* overneemt uit de klassieke terminologie. In het vroege christendom wordt de doop ook wel 'het bad der wedergeboorte' genoemd. Het element van verlichting tijdens de doop verschijnt letterlijk in oude Latijnse handschriften van het Mattheüsevangelie, waar een zin aan de bekende tekst is toegevoegd: "Toen Christus gedoopt werd, straalde rondom uit het water een ontzagwekkend licht" (Mattheüs 3:15). Het schijnt dat men in de begintijd van het christendom nog de mogelijkheid had om deze 'verlichting' helderziend waar te nemen bij de wijding van water. Dit vermogen neemt gaandeweg af, zoals een brief van aartsbisschop Theophilus van Alexandrië, gericht aan de monnik Horsiesos getuigt. In deze brief vraagt hij aan deze monnik om te helpen bij de wijding van doopwater, want "... sinds mijn vadersen zijn priesters gekomen om te dopen en terwijl zij bidden bij het water, verschijnt een schacht van licht en verzegelt het water.

De buitenzijde van Fingal's grot op het onbewoonde eiland Staffa voor de Schotse kust

Maar dit jaar zijn wij niet waardig geweest om dit te aanschouwen." De overlevering vertelt, dat de monnik arriveert en dat de geestelijke verlichting van het doopwater opnieuw herkend wordt.

Tot nu toe zagen we, dat de geschiedenis zich herhaalt. Het lijkt erop dat de ervaring van verlichting, die het hoogtepunt en doel van de klassieke inwijding was, wordt voortgezet in het vroege christendom – in het bijzonder in het sacrament van de doop. Het enige verschil is, dat de oude inwijding was voorbehouden aan een elite van 'mysten', terwijl het christendom geen onderscheid maakt tussen klassen, volkeren en rassen. "Het christendom was niet, zoals in de oude mysteriën het geval was, slechts voor enkele uitverkorenen bedoeld. Het was bedoeld voor de gehele mensheid" (Rudolf Steiner, *Het christelijk opstandingsmysterie*, hoofdstuk: 'De Openbaring van Johannes').

Een ander licht

Kort geleden verscheen een heruitgave van het boek *Der Druide von Aiona*, waarin Walter Weber, een antroposoof van het eerste uur, een reeks van spontaan optredende indrukken van een druiden-inwijding beschrijft (Walter Weber, *Der Druide von Aiona – eine hybernische Einweihung – durch eine biographische Skizze ergänzt von Johannes Greiner*, Edition Widar, Hamburg 2016).

In 1950 bezoekt Walter Weber de Fingalsgrot op het eiland Staffa (Hebriden). Op de bootreis terug naar Iona wordt hij overspoeld door indrukken: "Plotseling, midden in het alledaagse gesprek, terwijl ik in gedachten verzonken naar het eiland omkeek, brak er iets als een ontzaglijke storm in mij los. Ik voelde mij plotseling, ik weet niet hoeveel duizend jaren teruggeplaatst in een naamloze, warme, zonnige, stralende wereld, die mij met een

onuitsprekelijk heimwee vervulde. Als een film rolden raadselachtige beelden aan mij voorbij, die mij schokten."

Walter Weber ziet tot in de kleinste details de gebeurtenissen van een inwijding in de Fingals-grot, die na een ervaring op de rand van de dood culmineert in een ontmoeting van aangezicht tot aangezicht. "Toen hij zijn bewustzijn hervond, zag hij zichzelf in een kring van twaalf ontzagwekkende wereldleiders, die als reusachtige rotsen om hem heen stonden. Hem werd toegesproken rond te lopen. Voor iedere gestalte boog hij zijn knie en sprak een naam, die in de kring van twaalf dreunend weerklonk. En toen hij allen bij hun naam geroepen had, spraken zij in een donderend koor: 'Ik ben de Ik ben.' En hij zag de zon met zeven vlammen en zeven ogen en zeven vleugels; dat was zijn eigen eeuwige hart. En in vlamrende bliksem sprak een wezen: 'Ik ben de Ik ben.' Nu klonk het uit de eeuwigheid als vier stromen van barmhartige liefde en een aangezicht met stralende ogen verscheen in het midden. En uit zijn mond vloog een duif zo blank als zilver, en hij hoorde haar jubelen: 'Ik vlieg naar Iona!' En in duizend stemmen met goddelijke klanken klonk het rondom: 'Ja, vlieg naar Iona!'"

Het vervolg van de reeks indrukken van een voorchristelijke Druïden-inwijding laat zien, dat de tijd van de oude offers voorbij is: "Een

nieuwe God daalt af met machtige schreden in de glans van de zon. Wanneer Hij komt, wordt alles anders!"

In een oceaan van licht

Een hedendaagse spontane inwijdingsservaring toont onomwonden, wat er veranderd is sinds de komst van Christus. Volledigheids-halve moet ik melden dat de meditant die deze ervaring meemaakte, zich met oosterse meditatie technieken bezig hield. Maar de ervaringen zelf wezen hem in een andere richting. Nadat hij de antroposofische scholingsweg leerde kennen concludeerde hij, terugkijkend op de verschillende inwijdingswegen: "De beste en meest veilige weg voor ons tijdperk is een bewuste dagelijkse stapsgewijze ontwikkeling naar hogere vormen van bewustzijn, zoals die beschreven is door Rudolf Steiner. 'Festina lente', 'haast u langzaam' is het devies."

Hier is zijn beschrijving, verkort weergegeven: "Op een zeker moment zag ik mijzelf horizontaal drijven in een oneindig blauw universum van een andere dimensie. Ik voelde mij heel kalm, helder, op mijn gemak en licht. Het leek alsof ik helemaal alleen was in dit enorme kosmische blauwe universum. Ik had het gevoel alsof ik naar alle kanten kon kijken, alsof ik ogen aan alle kanten had.

Binnenzijde van Fingal's grot op het eiland Staffa

Onder mij zag ik een stenen sarcofaag, zoals in de piramide van Cheops, die als doodskist gebruikt werd in de klassieke oudheid. Ik bleef kalm en voelde mij op mijn gemak. Maar langzamerhand realiseerde ik mij dat de situatie een soort uitnodiging was om af te dalen in de doodskist.

Essentieel is dat ik een enorme dimensie van vrijheid en persoonlijke verantwoordelijkheid voelde. Ik was de gids en hiërofant van mijzelf. Ik was vrij om nee of ja te zeggen. Het was alsof uit een onzichtbare bron zonder menselijke woorden klonk: 'Je wilde toch de geheimen achter het leven leren kennen, nietwaar? Misschien is dit een gelegenheid. Haast je niet. Voel je vrij, we geven je de tijd.' Na enige tijd werd ik nieuwsgierig. En plotseling besloot ik om af te dalen in de doodskist. Wat gevraagd werd van mij was een vrije keuze, was het risico om te sterven, voorbereid te zijn om mijn leven te offeren. En dat deed ik. Ik daalde af in de doodskist met het idee dat het mogelijk was om te sterven en geheel te verdwijnen. Maar dat gebeurde niet. Toen ik langzaam in de stenen sarcofaag afdaalde, ontdekte ik dat hij geen bodem had. Ik wandelde stil door de doodskist en betrad een warme onbeschrijfelijke zee, een bad van licht, dat mij aan alle kanten omringde. Mijn eerste

bewuste reactie (zonder woorden) was zoiets als: 'Nu ben ik er zeker van, dat de dood niet bestaat. Het is een transformatie, een thuiskomst.' Het was alsof ik de oorspronkelijke zon achter de fysieke zon zag te middernacht. Ik had de ervaring dat mijn identiteit, als een druppel, zich sterk verbonden voelde met de hele oceaan van licht, maar er niet in oploste."

Tot zover de beschrijving van een hedendaagse inwijding. Uiterlijk gezien lijkt er niets veranderd te zijn. Zelfs de terminologie van de fase van verlichting ('schouwen van de zon te middernacht') is dezelfde als in de voorchristelijke inwijding, zoals die door Apuleius beschreven werd. Christus brengt de vervulling van de oude inwijding. Maar niet langer is de myste een willoos instrument in de handen van de hiërofant. Hij mag zijn weg in vrijheid gaan. De krachtigste uitdrukking voor deze vrijheid is in de bovenstaande tekst de bewoording: 'Ik was de gids en hiërofant van mijzelf.' Christus geeft ons de ervaring: 'Ik ben.' Niet langer zal ik verdwijnen als een druppel in een oceaan van licht. Als 'Koning van koningen en Heer van heren' kroont Hij ons met het koningschap van het Ik.

Verblindend licht

door Désanne van Brederode (schrijver en filosoof, gemeente Amsterdam)

Saulus was een geloofsiyverige Joodse man. Geestdriftig, op het fanatieke af. Geen brave, ambtelijke Eichmann die zich achter zijn bureau zo goed mogelijk van zijn taken kweet, maar iemand die eer legde in het opsporen, najagen en gevangennemen van de eerste christenen.

Saulus stond voor zijn zaak en geloofde in zijn taak. Geen moment verdiepte hij zich in zijn slachtoffers. Al was hij diep onder de indruk toen hij zag hoe het gezicht van de ter dood

gestenigde christen Stephanus sereen straalde. Tot er dan plotseling die inslag is, vlak voordat hij Damascus nadert, en er die vraag klinkt: 'Saul, Saul, waarom vervolgt gij mij?' Hij antwoordt dan met een wedervraag: 'Wie zijt gij, Heer?' En hoort dan: 'Ik ben Jezus, die gij vervolgt. Maar sta op en ga naar de stad, daar zal u gezegd worden wat gij moet doen.' Er is het grote licht dat alles omstraalt, er is het ter aarde neervallen, er is het overeind krabbelen, er is de blindheid, en de getuigen weten niet precies wat er is gebeurd, maar

'Paulus bij Damascus door het licht verblind', Jan Luyken (1712), Rijksmuseum Amsterdam

brengen hem naar een huis in de stad. Daar blijft hij drie dagen blind en eet en drinkt niets. Vervolgens verbindt hij zijn hele verdere leven aan deze ervaring, heet plotseling Paulus en wordt van alle discipelen degene die het geloof tot in de verste uithoeken verspreidt.

Gezichtsverlies

Het moet een ongelooflijk mooie, maar ook pijnlijke, dramatische ervaring zijn geweest. Zelfs als Christus' liefde voelbaar was in dat alomvattende, grote, heldere licht, dan was er tegelijk dat besef van een diepe, nooit meer ongedaan te maken schuld jegens diezelfde Christus. Paulus kon niet denken: 'Ach, ik deed maar wat, het was een opdracht van hogere hand...'. Hij was met redenen, en zeer bezielde, een christenvervolger geweest en nu moet hij dan ook nog vernemen dat hij daarmee de herrezen Christus zelf vervolgde... Het kan

niet anders of hij heeft dat beleefd als een geadeslag voor zijn trotse zelfbeeld. Dat gaat volledig aan gruzelementen.

De mystieke ervaring is bepaald geen beloning voor goed religieus gedrag, geen kroon op een streven van jaren: het is veeleer een ferme zwarte streep door al dat streven. En dan krijgt hij ook nog te horen dat hij Christus moet verkondigen, een uitverkoren werktuig is en veel zal moeten lijden. Er is dus sprake van gezichtsverlies in de dubbele betekenis van het woord. Tijdelijke blindheid, en daarna het besef dat er nog talloze situaties zullen volgen waarin je niet meer zult kunnen en mogen terugvallen op dat fiere enthousiasme van vóór de Damascus-ervaring. Noem het een heldhaftige keuze voor on-heldhaftigheid, voor nederlagen en verlies.

Er is niet alleen die ene roeping, waarover het meeste nog in het ongewisse blijft, waarvoor

'Paulus door Ananias genezen van zijn blindheid', Jan Luyken (1712), Rijksmuseum Amsterdam

geen duidelijk stappenplan klaarligt, compleet met een set handige regels die Paulus alleen maar even goedvol hoeft te 'implementeren' in de nieuwe christelijke gemeenschappen. Er zijn ook nog de andere apostelen en hun volgelingen. Niet vreemd, dat zij Paulus niet meteen op zijn woord zullen geloven. Sterker, de kans dat ze hem met achterdocht bejegenen en zijn bekeringsverhaal opvatten als een sluwe list om te infiltreren is groot.

Daarbij groeit het bewustzijn: de anderen hebben Jezus werkelijk gekend, bij zijn leven, zij vertellen de verhalen uit de eerste hand, het zijn voor hen concrete herinneringen, zij weten wie ze missen – terwijl Paulus zelf nooit in de gelegenheid is geweest om hem fysiek te ontmoeten, om met hem een band, een gedeeld verleden op te bouwen... Anders dan bij de andere apostelen, kunnen Paulus nooit herinneringen te binnen schieten aan

de mens Jezus.

Zijn voeten gaan, net als die van hen, soms waar geen wegen gaan. En ofschoon hij zich na de Damascus-ervaring meteen laat dopen, is dat toch iets anders dan wanneer zijn voeten, voorafgaand aan het laatste avondmaal, door Jezus zelf zouden zijn gewassen. Een enkele keer wordt het hem ook stevig te kennen gegeven: 'Je weet niet wat je zegt. Je maakt er op onderdelen iets heel anders van.'

En ten slotte zijn er al die verschillende groepen mensen, velen met net zo'n scherp filosofisch en theologisch geschoold verstand als dat van hemzelf, die hem het vuur na aan de schenen leggen. Mensen die niet zomaar tot overgave bereid zijn en als ze zich wel vrijwillig bekeren, de neiging hebben om de boel hierna maar op z'n onbewuste beloop te laten. Of mensen die elkaar juist de maat gaan nemen, elkaar regels

opleggen die nergens staan geschreven of toch weer wedijveren in spirituele vermetelheid. Het fanatisme waarover Paulus niet kan zeggen, dat hij niet weet wat het is...

Niet ik, maar Christus in mij

Voor Paulus is er maar één manier om te kunnen doen wat hij moet doen: erop vertrouwen dat de genade hem niet verlaat. Dat is allesbehalve hetzelfde als achteroverleunen in de comfortabele zekerheid, dat wat eens gegeven is, altijd gegeven is. Het gaat hier niet om een warm, stralend, troostrijk, helend spiritueel gevoel dat je met een beetje goede wil en vooral heel veel meditatieve stilte zelf weer kunt oproepen: het gaat om een existentiële inslag. Ja, er was licht, maar dat licht was verblindend. En het bracht waarheden over hemzelf aan het licht die bepaald niet vielen in de categorie 'wat heerlijk dat er zoveel van mij wordt gehouden door God.'

Het zal je maar gevraagd worden, door Christus zelf: 'Waarom vervolg je mij?' Daarbij verbleekt de ook al zo pijnlijke vraag die Jezus aan zijn leerlingen, of beter, aan zijn vrienden stelde, in de Hof van Oliiven: 'Kunnen jullie dan niet één uur met mij waken?'

Natuurlijk was er in de ervaring gevoel. Een krachtig gevoel. Iets wat je misschien zou kunnen aanduiden als liefde op het eerste gezicht – en het was wederzijds. Vanuit het aardse perspectief onbevattelijk wederzijds; te wederzijds voor woorden. Paulus ervoer niet zomaar liefde of vrede, heelheid of verzoening en genade: hij ervoer een God met een stem, met een vraag. Geen God als een 'iets': een God als een 'iemand'. Met een iemand ga je een relatie aan – wat echt iets heel anders is dan af en toe een mooi gevoel opzoeken als je er behoefte aan hebt, als je inspiratie nodig hebt, als je de zin in je leven even kwijt bent of jezelf dreigt te verliezen in zoveel verschillende bezigheden en gedachten, dat je niet meer weet wat wezenlijk is.

God als een levende, rondom hem, overal, en in hem – iemand die hem de woorden gaf waar hij met een mond vol tanden stond.

Iemand die hem helende krachten gaf, waar hij de moed had om met lege handen te staan. 'Niet ik leef, maar Christus leeft in mij.'

Het oude, trotse, overenthousiaste, ambitieuze, fanatieke 'ik' is bij Damascus gestorven, en daar werd Christus in mij geboren. Maar dat betekent geen willoze, slaafse overgave: dit wordende moet ieder moment opnieuw kunnen plaatshebben. 'Ik moet zo leven, dat Christus in mij en in de gemeenschap steeds weer die levende kan worden en ons tot organen kan maken van zijn levende lichaam.'

Een mens van vlees en bloed

Het lezen van Paulus is altijd weer een bevrijdende ervaring. Dat wil zeggen, als je aan werkelijke *close-reading* doet. Niet de close-reading van een pastoor of dominee die een vonkende moraal uit de oude teksten wil slaan; niet de close reading van een filoloog als Nietzsche, die voortreffelijk ontmantelde hoeveel kwaad Paulus onbedoeld heeft aangericht aan de boodschap van Jezus, door deze op een Farizeese en dualistische, Platoonse manier te benaderen, te vertalen. Ik bedoel de close-reading die je als vanzelf praktiseert wanneer iemands woorden, zijn stijl, zijn beeldspraak je raken en je hem beter wilt leren kennen. Je reikt naar het leven rondom, in en tussen de regels of de woorden; je wilt ze aanraken, voelen en opeens vloeit daarbij uit de hardste rotsen levend water: de geest, de spirit van de schrijver, alsof hij je nabij is, over je schouder zijn eigen logboeken en brieven meeleeft, alsof je hem weer wakker leest, tot leven leest – zoals hij door zijn woorden voorstellingen in jou tot leven wekt, waar je voordien geen weet van had.

Paulus is voor mij een mens van vlees en bloed, juist daar waar hij soms met de moed der wanhoop probeert dit vlees en bloed te overstijgen om zich enkel te richten op de geest van God, van Christus. Ja, hij laat anderen worstelen, het is nooit goed genoeg, maar het is nooit een van hogerhand gedicteerde worsteling van iemand die zelf de buit al binnen heeft, die de leerschool heeft voltooid. In zijn woor-

denstroom voel je tegelijk de schroom van iemand die anderen graag wil helpen om heel bewust, ieder moment plaats en ruimte te scheppen voor de onbekende God, voor de herrezen Christus, maar die daarbij maar al te goed beseft dat zijn geïnspireerde woorden met hemzelf en met anderen op de loop kunnen gaan. Zó op de loop kunnen gaan, dat ze de hemel dichttimmeren met prachtige

wijsheden, diepe esoterische inzichten en indrukwekkende woorden. Woorden waar de liefde en het licht van Christus niet meer pijnlijk doorheen kunnen breken, op zoek naar jou, waarachtig, ook in je feilen en falen. Van aangezicht tot aangezicht.

Licht in het werk van Ton Schulten

door Marjolein te Pas (geestelijke in de gemeente Driebergen)

Na een bezoek aan zijn museum in Ootmarsum zie ik hem lopen, Ton Schulten, een man in zichzelf, met een warrige bos grijs haar, een afgezakt brilletje op de neus. Een Berner Sennenhond gaat voor hem uit.

In 1938 wordt Ton Schulten in Ootmarsum geboren, in een katholiek gezin met zes kinderen. Zijn vader is bakker. Als kind speelt hij vaak tussen de meelzakken op de zolder van de bakkerij. Dat Ton niet geboren is voor het vak van bakker wordt al vroeg duidelijk. Hij is een buitenbeentje en onderscheidt zich in alle opzichten van de andere gezinsleden door zijn manier van doen, zijn kleding, zijn creativiteit. Zijn vier broers, zijn zus en ouders accepteren zijn anders zijn. Zij onderkennen dat Ton nu eenmaal andere kwaliteiten heeft. Het liefst brengt hij zijn vrije tijd door in de natuur en in de buurt van dieren. Zijn beste vriend is een tamme haan. Verder knutselt, tekent en schildert hij zodra hij de kans krijgt. Sport is niet aan hem besteed.

Thuis slaapt hij niet bij de rest van de familie. Hij woont in een kamertje boven de bakkerij dat hij zich toegeëigend heeft, zijn privé-domein. Daar voert hij tot zijn 27e gesprekken met zijn vrienden, daar werkt hij zijn creatieve ideeën uit, daar ontkiemt zijn passie voor kunst, religie en mystiek.

Als kind twijfelt hij of hij priester wil worden of toch liever kunstenaar. Hij woont naast de

kerk. "Als ik het klokgelui hoorde, deed ik mijn jasje aan en ging ik naar de dagelijkse mis. Dat voelde als thuiskomen bij God. Ik genoot van de wierook, de kleuren, de warme aankleding van de kerk. Je had de beelden... Het gregoriaans vond ik ook mooi."

Ik heb het!

Op zijn zestiende besluit hij naar het seminarie in Oudenbosch te gaan. Dat wordt geen succes. 's Avonds als er gestudeerd moet worden, zit hij tekeningen te maken en haalt hij zich de woede van de fraters op de hals. Na minder dan een jaar verlaat hij het priesterseminarie om zijn verdere leven aan zijn creatieve talent te wijden. "Ik kon er niet mijzelf zijn." Velen zijn geroepen, maar weinig uitverkoren. "Ik behoorde duidelijk niet tot de uitverkoren", stelt hij achteraf nuchter vast. Tot op heden voelt hij echter een diepe verbondenheid met de katholieke kerk en bezoekt hij regelmatig de mis. Religie is voor hem als een warme deken.

Overdag gaat hij als etaleur werken bij Vroom & Dreesman in Enschede. Tegelijkertijd volgt hij in diezelfde plaats de avondopleiding aan de AKI (Academie voor Kunst en Industrie). Het liefst had hij de vrije richting op de kunstacademie gedaan, maar zijn ouders steken daar een stokje voor. Zij vinden dat er als kunstenaar geen droog brood te verdienen is. Daarom wordt het grafische vormgeving.

Ton Schulten met zijn hond

In 1962 studeert hij cum laude af in de richting grafisch ontwerper en vormgever. Het jaar daarvoor was hij al aangenomen op een gerenommeerd reclamebureau. In 1965 trouwt hij met onderwijzeres Ank Lammerink uit Reutum, zijn steun en toeverlaat, zijn grote liefde. Na tien jaar in dienst van het reclamebureau, begint hij een eigen bureau, met uiteindelijk 45 medewerkers en grote klanten. "In het creatieve werk had ik veel plezier, maar ik werd steeds meer de manager die overal presentaties moest houden en met iedereen uit eten moest. Daardoor zat ik nauwelijks meer achter mijn tekentafel." Het gaat hem steeds meer tegenstaan. "In 1989, op mijn vijftigste, dacht ik: Wat doe ik met mijn leven? Ik wil schilderen!... Toen heb ik het

bureau verkocht." Ank staat pal achter hem. Zij is hoofd van een kleuterschool geweest en dacht bij zichzelf: als we het niet redden, ga ik gewoon weer voor de klas. Eerst schildert hij bloemen en abstracte doeken, tot het moment dat hij het landschap ontdekt en een eigen signatuur ontwikkelt. Ank: "Hij riep vanuit zijn atelier: 'Ank, ik héb het, ik bén het!'" In 1990 wordt hij getroffen door een hartinfarct, maar hij herstelt snel. Een jaar later slaat het lot toe: hét keerpunt in hun leven.

Over de horizon

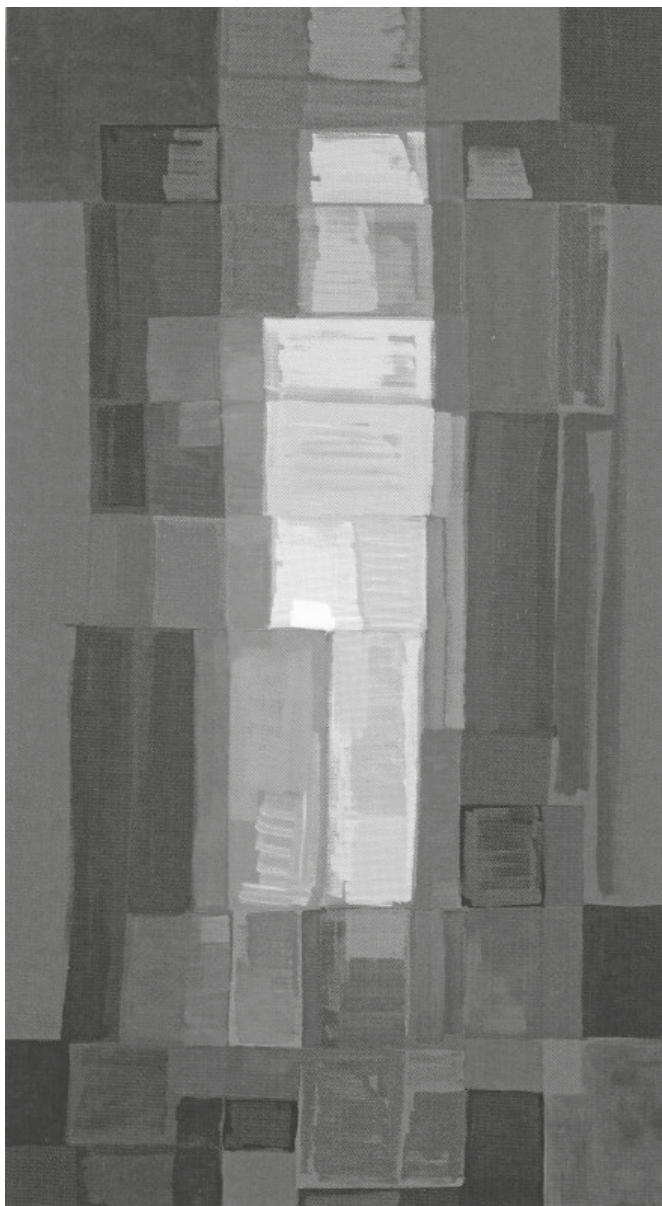
In 1991 zijn Ton en Ank met een bevriend echtpaar op vakantie in Tenerife. De huurauto waarin zij rijden, wordt geschept door een andere auto. Hun dierbare vriend overlijdt.

Ank en Ton zijn zwaargewond en in coma. "Het is een zwarte bladzijde in ons leven en mijn vriend Ben was zomaar dood. Ik heb toen een andere wereld meegemaakt." De schilder vertelt dat hij drie dagen lang een geweldig visioen heeft gezien met de prachtigste kleuren en muziek. "De kleuren, de muziek, het was volmaakt... ik wilde daar niet meer uitstappen.

Ik heb over de horizon gekeken. Sindsdien weet ik dat onze geest eeuwig blijft doorleven en ben ik niet bang meer voor de dood. Toen ik bijkwam in het ziekenhuis zag ik een witte muur waarop een groot kruis verscheen. Ik dacht: dat moet geschilderd worden. Daarna zakte ik weer weg. Telkens als ik bijkwam, herhaalden de gebeurtenissen zich: de witte muur, het kruis en het besef dat ik dat wilde schilderen..." Eenmaal wakker bidt hij in bed voortdurend de rozenkrans. "Een paar keer draaide ik zo hard aan de kraaltjes dat ze tussen mijn benen belandden. Ik dacht steeds: waarom is mijn vriend wel overleden en ik niet?" Ton beseft dat zijn leven voorgoed veranderd is, maar ook dat hij een opdracht heeft. "Mijn werk was nog niet af. Ik denk ook dat ik een boodschap heb, een missie."

Lang liggen Ton en Ank in het ziekenhuis. De revalidatie duurt meer dan een jaar. Anks leven

wordt sindsdien getekend door hoofdpijn. Met Ton gaat het geleidelijk beter. Eenmaal thuis kan hij niets, maar hij probeert wel elke

'Mystiek', Ton Schulten (2012)

dag even te schilderen. Voor hem is dat de beste therapie. "Mijn eerste gedachte na het ongeluk was: Nu houdt het leven op, nu is alles afgelopen." Maar dat blijkt niet zo te zijn, integendeel. Ton pakt de draad weer op, schildert eerst vijf minuten en dan elke dag vijf minuten langer, totdat hij volledig hersteld is. Het eerste schilderij dat Ton maakt tijdens zijn herstelperiode heet *Tussen leven en dood*. Het hangt nu in zijn eigen museum in Ootmarsum. "Ik schilderde elke dag een klein stukje, ik kon toen nog niet veel."

De museumgids die ik tijdens mijn bezoek aan het Ton Schultenmuseum in Ootmarsum raadpleeg vertelt mij, dat de lijn in het midden de snelweg op Tenerife verbeeldt. 'Linksboven zijn vaag de contouren van een gezicht te zien, van de overleden vriend. Verder zie je op het schilderij twee kruisen. Een paars kruis links, dat staat voor de dood. Paars is de kleur van de ommekeer. Het rechter kruis is geschilderd in groen en blauw. Groen is de kleur van de hoop en stelt de relatie met de aarde voor, met alles wat leeft. Blauw staat voor de verbinding met het mystieke denken en drukt het innerlijk gevoel uit.' Ton zelf zegt over dit doek: "Iedere keer als ik dat doek zie hangen, denk ik: hoe is het mogelijk dat Ank en ik uit dat diepe dal zijn geklommen."

Vanuit het donker naar het licht

Sinds het ongeluk schildert Ton Schulten elke nacht en ochtend, als het stil is om hem heen. "Normaal ga ik consequent om acht uur naar bed en 's nachts om twee uur aan het werk in het atelier achter in onze tuin. Ik werk tot zes uur, dan nog een uurtje slapen en daarna ga ik met mijn hond, een Berner Senner, de natuur in. Na het ontbijt met Ank schilder ik weer tot de middag, dan ga ik twee uurtjes rusten." Schilders als Van Gogh, Klee, Hundertwasser, Kadinsky en Mondriaan inspireren hem, maar zijn grootste inspiratiebron is het Twentse landschap. Kleurrijke landschapsmozaïeken maakt hij, maar ook wel stadsgezichten en ander werk zoals het doek *Mystiek en Stille kracht*. Zijn kenmerkende kleurrijke coulissen-

stijl heeft in de kunstwereld de naam 'consensus' gekregen. De term is afgeleid van het Latijnse *consensus*, dat harmonie of overeenstemming betekent.

Ton heeft veel gereisd en in Australië, Toscane en Amerika geschilderd, maar met de Twentse natuur, dichtbij Ootmarsum, voelt hij zich intens verbonden. "...God spreekt tot mij vanuit die natuur. Ik heb het gevoel dat ik hier door God geleid wordt. 'Ga maar verder', zegt Hij, 'doe maar, het gaat wel goed'."

Elk doek waaraan hij begint, schildert hij eerst helemaal zwart. Vanuit het zwart werkt hij vervolgens toe naar het licht door laag over laag de kleuren aan te brengen. Daardoor gaan de kleuren vibreren. Anselm Grün, de Duitse benedictijner monnik, schrijft in de inleiding van het boek *Betoverend licht*, dat de schilderijen van Ton Schulten gekenmerkt worden door het diepe geloof dat het licht sterker is dan de duisternis. "Ik heb zelf ervaren dat je de duisternis kunt overwinnen", zegt Ton daarover.

Bij elk doek probeert hij de oplichtende kleuren die hij in coma heeft gezien te benaderen, maar niets komt in de buurt. "Het gaat wel de goede richting uit", zegt hij. "Als ik ooit zou kunnen laten zien wat ik gezien heb, zou dat het beroemdste schilderij ter wereld worden, maar dat kan niet, dat is over de grenzen heen."

In de serie 'Op de groei' komen uiteenlopende aspecten van de religieuze opvoeding – van voor de geboorte tot na de puberteit – aan de orde. De naam van de serie duidt zowel op de groei van het kind, als op de groei die de opvoeder zelf gaandeweg doormaakt. In deze bijdrage gaat Thom Kloes, werkzaam op de crisislijnen bij 113-zelfmoordpreventie, in op een verontrustend verschijnsel: depressie en suïcidaliteit bij jongeren. Is er licht na de duisternis?

Jong en (toch) depressief

door Thom Kloes (gemeente Zeist)

De jeugd is open, ontvankelijk en levenslustig. Ze verlangt naar vrijheid, wil ondernemen en de wereld ontdekken. Zo is het, maar niet altijd, lang niet altijd. Juist omdat het beeld van de levenslustige jongere zo op de voorgrond staat, blijft het tegenbeeld daarvan nogal verborgen.

Enkele getallen

Depressiviteit bij jongeren komt voor, meer nog dan bij ouderen. Een recent promotie-onderzoek laat verontrustende cijfers zien: één op de tien jongeren van 13 tot 17 jaar kamp er mee, vaker meisjes dan jongens. Bij adolescenten komen depressies zeker zo vaak voor.

Vrijwel altijd denken depressieve jongeren – niet zonder angst en schaamte – aan zelfmoord. Gelukkig zitten er nogal wat drempels tussen die gedachten en de daad. Over de gehele bevolking gezien doen jaarlijks ongeveer 100.000 mensen een suïcidepoging. Ruim vijf keer per dag leidt zo'n poging tot de dood. Onder jongeren, ook onder studenten, is zelfmoord de afgelopen jaren de belangrijkste doodsoorzaak.

Het zijn maar getallen, getallen waarvan de betrouwbaarheid te betwisten valt. Want, waar ligt de grens tussen een 'dip' en een depressie? Wordt elke depressie wel herkend? En wordt elke suïcide herkend, of lijkt het soms 'gewoon' een ongeluk? Het zijn maar getallen, maar ze wijzen ons op een donkere

wereld waar veel mensen, veel jongeren in rondlopen, in opgesloten zitten. Een wereld die zeer moeilijk te benaderen is. Een wereld ook die ons niet onberoerd kan laten en die onverwacht heel dichtbij kan komen.

Onpeilbaar leed

Er zijn allerlei typen depressies. Ze komen voor in uiteenlopende stadia en in diverse graden van ernst. Ze kunnen kort of lang duren, eenmalig zijn of terugkomen. Symptomen en uiterlijke verschijnselen zijn in overvloed in de literatuur en op internet te vinden. Maar hoe beleven depressieve jongeren zelf hun situatie en wat betekent dat voor ons als ouders, familie, naasten, vrienden?

Om het leed dat depressieve jongeren ervaren enigszins zichtbaar te maken, laten we enkele typerende fragmenten zien uit de chats (vele tientallen per dag) van depressieve jongeren met de crisislijn van 113-zelfmoordpreventie. De chats zijn anoniem, de namen hieronder zijn gefingeerd. De vragen van de hulpgever zijn cursief gedrukt.

Theo, 13 jaar, in behandeling voor zelfmoordneigingen en depressie.

Praat je wel eens met je ouders over je depressie? Weten zij hoe dat voor jou voelt?

Theo: Bijna nooit, ik kan me niet indenken dat iemand die zoiets niet kent, daar een beeld bij kan scheppen hoe zwaar en pijnlijk een depressie is.

Ben je bang dat zij niet goed kunnen begrijpen hoe jij lijdt?

Theo: Om eerlijk te zijn verwacht ik dat mensen mij een aansteller vinden.

Sommige kinderen schamen zich voor hun gevoelens en gedachten en willen hun ouders niet teleurstellen. Herken jij daar iets in?

Theo: Eigenlijk wel ja, ze hebben zo veel tijd en moeite in mij gestoken en dan verpest ik alles, alweer.

Hoewel de ouders van Theo ongetwijfeld zullen weten wat er met hem aan de hand is – hij is in behandeling –, wordt er niet of nauwelijks over gepraat. Dat is een gebruikelijk patroon: het depressieve kind verwacht dat anderen hem niet zullen begrijpen en zeker de eigen ouders niet. Daarnaast wil het opgroeiende kind niet ‘klein en zielig’ zijn bij de ouders. Troost en opvrolijken worden als vernederend ervaren. Vaak ook wil het zijn ouders beschermen (‘ik wil mijn ouders niet meesleuren in mijn depressie, ze hebben het al moeilijk genoeg met me’). Dan is er nog het schuldgevoel van het kind (‘ik verpest alles’). Schuldgevoel zal ook de ouders treffen: hebben we wel genoeg aandacht aan hem besteed, geen missers gemaakt bij de opvoeding?

Anne, 18 jaar, afgeronde Vwo-opleiding, niet in behandeling

Wat maakt jou zo radeloos, Anne?

Anne: Alles. Iedereen om me heen, alles gewoon en vooral ik zelf. Ik haat mezelf, ik heb zo’n zelfhaat, ik weet niet waarom.

Weet je ook waardoor die gevoelens begonnen zijn, is er een aanleiding geweest?

Anne: Ikzelf

Kun je dat uitleggen?

Anne: Ik weet niet. Ik haat mezelf gewoon. Ik ben geen goed kind, geen goede vriendin, nooit goed genoeg, nooit ergens goed in geweest. Ik voel me zo alleen. Ik ben zo alleen dat ik hier hulp moet vragen.

Het is heel goed van je dat je hier hulp vraagt.

Anne: Maar ik wil gewoon dood, klaar.

Een depressie gaat vrijwel steeds gepaard met een negatief zelfbeeld, tot aan heftige zelfhaat toe. De overtuiging niets waard te zijn heeft nogal eens als achtergrond de hoge eisen die de jongere aan zichzelf stelt, alles moet perfect zijn en lopen zoals gepland. De wereld immers is hard toe aan verandering. Maar een innerlijke band daarmee ontbreekt vaak. Op je schouder zit een duiveltje, dat je influistert dat niets lukt, je kunt er maar beter helemaal mee stoppen, iedereen is gelukkig behalve jij: mislukkeling. Je bent het leven niet waard!

Geen wonder dat een gevoel van eenzaamheid de depressieve jongere als een knellende band kan aangrijpen. De geestelijke wereld heeft zich volledig teruggetrokken. Uiteindelijk lijkt de dood de enige uitweg. Dood is dood, het einde van het lijden, hoe angstig die gedachte ook is.

Lois, 16 jaar, in behandeling voor depressie en eetstoornis

(Na een lang gesprek): Hoe is het nu met je?

Lois: Ik kan zeggen: goed. Maar eigenlijk voelt het precies het tegenovergestelde daarvan.

Probeer eens te beschrijven wat je voelt?

Lois: Daar ben ik slecht in. Op dit moment veel zelfhaat. Het liefst zou ik mezelf helemaal kapot willen maken. Het voelt alsof ik een probleem ben voor anderen, iedereen tot last ben. En dat elk woord dat ik nog zeg te veel is. Een leegte maar tegelijkertijd ook weer helemaal niet omdat het voelt alsof m’n hele hoofd vol zit met gedachten waardoor er geen ruimte is voor nog meer. Een gevoel van willen verdwijnen, weg willen van deze wereld.

Wat me opvalt, is hoe helder en open je jouw situatie beschrijft. Als je daar nu naar kijkt. Kijk eens naar dat meisje dat Lois heet, kijk eens met liefde naar haar. Wat zou je haar dan aanraden?

Lois: Eerlijk zijn, tegenover anderen maar daarmee vooral tegenover jezelf... en de hulp van anderen accepteren, hoe moeilijk dat ook zal zijn, maar wel heel belangrijk.

Wat goed, wat mooi dat je dat jezelf aanraadt!

Lois: Daar heb ik nu al spijt van...

Want?

Lois: Anderen zou ik dat zeker aanraden... maar mezelf kan ik maar één ding aanraden...

Depressieve jongeren kunnen de schijn dat het redelijk goed gaat, vaak lang ophouden tegenover familie en vrienden, maar ook tegenover een eventuele behandelaar. Vooral de gedachten aan zelfdestructie zijn te bedreigend om er open over te zijn, zij veroorzaken te veel angst. Een anonieme chat voelt meestal wel veilig genoeg om de binnenwereld bloot te leggen. Dat de ander dan niet oordeelt maar actief luistert en accepteert, is zeer belangrijk om het contact te kunnen behouden.

Bij een depressie kan een duidelijke aanleiding te vinden zijn: een als traumatisch beleefde gebeurtenis of een ernstig verstoorde levenssituatie. Maar vaak is zo'n aanleiding er niet en kan nauwelijks iets of iemand als serieuze oorzaak aangewezen worden. Menskundig

gezien maken het ik en het zielelichaam zich bij een depressie teveel los uit het fysieke lichaam. Om dat proces te keren kan de neiging ontstaan zichzelf fysiek pijn te doen (automutilatie). Vanzelfsprekend biedt dat geen oplossing, een therapeutische aanpak is vaak nodig.

Wat kun je doen?

Accepteren en liefdevolle aandacht geven

Het lotsverloop van een depressieve jongere waarnemen en accepteren is een noodzakelijke eerste stap en misschien ook wel de allermoeilijkste als het om je eigen kind gaat. Het betekent liefdevolle aandacht geven en afstand nemen, er zijn, maar ook anderen toelaten. Probeer het kind niet op te vrolijken, dat leidt er toe dat het kind zich afgewezen en nog schuldiger gaat voelen. Je verplaatsen in wat er (mogelijk) in het kind omgaat, helpt wel.

Vanuit het religieuze handelen

Het accepteren van het lot van je kind is in wezen een religieuze handeling. Ik kies voor de term 'handeling' omdat het gaat om een

daad, een daad die het uiterste van je vraagt: de weg die het kind volgt, de intense pijn die dat hem en jou bezorgt, dat alles aanbieden aan de geestelijke wereld. En daarmee het persoonlijk belang loslaten door het te plaatsen in de kosmische werkelijkheid. Een voorbede van Adam Bittleston geeft hieraan een krachtige uitdrukking, in het bijzonder wanneer hij voor de nacht wordt uitgesproken:

*Gij engel die de wacht houdt
over het lotsverloop van.....
door waken en slapen heen
en door de eindeloos lange tijd:
Mogen mijn gedachten, vervuld van hoop,
door u heen hem/haar bereiken.
Moge hij/zij kracht ontvangen
uit het oergebied van de wil,
dat ons draagt naar de vrijheid.
Moge hij/zij worden verlicht
uit de oorsprongen van de wijsheid
die verwarmen van binnen ons hart.
Moge hij/zij vrede voelen
uit de springbronnen van de liefde
die zegenen het werk van de mensen.*

In de dagelijkse werkelijkheid blijven

Depressieve jongeren zullen, als het even kan, het dag-nachtritme omkeren, lang op bed blijven, te weinig of te veel eten, apathisch binnen zitten en niets doen. Ook het andere uiterste komt voor, met van alles en nog wat bezig zijn, veel ondernemen maar zonder zich ergens mee te verbinden. Het is steunend als ouders zichzelf blijven, plezier hebben als daar aanleiding voor is en niet meegaan in de zware stemming die kan heersen.

Een gezond dagritme ondersteunen, met daarin activiteiten die het contact met de buitenwereld herstellen (al is het maar een wandeling) zijn helend. Liever geen 'moeilijke' gesprekken beginnen en zeker niet inspelen op verantwoordelijkheid en moreel besef. Laat gespreksonderwerpen afhangen van wat het kind zelf aangeeft. Ouders kunnen geen therapeut zijn voor hun kind, maar speel geen verstoppertje. Wees bijvoorbeeld

niet bang een opmerking zoals deze te maken: 'Ik zie dat je het zwaar hebt, denk je er wel eens aan om een eind aan je leven te maken?'

Verhalen

Het is prachtig om verhalen te laten lezen of te vertellen, die aansluiten bij de beleavingswereld van de depressieve jongere. Dat kunnen sprookjes zijn, bijvoorbeeld Russische, maar ook legenden zoals Parcival of biografieën die een beeld geven van de ontwikkelingsweg die mensen hebben te gaan.

Schrijven en terugblik

Waarschijnlijk is het eerlijk beschrijven van dagelijkse ervaringen een krachtig therapeutisch middel bij een depressie. Ook de terugblik 's avonds, met als kernvraag 'wat was vandaag waardevol voor me' is werkzaam, zelfs als het antwoord weken lang 'niets' is. Als voor de depressieve jongere het begin van licht zichtbaar wordt, dan zal dat eerst in de terugblik merkbaar zijn.

De pijn, de leegte en de duisternis van een depressie zijn onpeilbaar. Dat heeft ook een keerzijde. Wie de angst voor de leegte en de diepte kan doorstaan, wordt naar een hoger niveau van intuïtie, voelen en denken gestuwd. Niets kan dit proces treffender in ons bewustzijn brengen dan het epistel en het invoegsel van de mensenwijdingsdienst in de Lijdenstijd. De depressieve jongere gaat de weg die de mensheid heeft te volbrengen.

Pinkstervuur - Toen en nu

door Harry Buisman (geestelijke met emeritaat)

In de ontwikkeling van het Pinksterfeest kunnen we drie fases onderscheiden. Als eerste een voorchristelijke-oudtestamentische fase. Vervolgens een fase vanaf het eerste Pinksterfeest na het mysterie van Golgotha. En dan zien we dat in onze tijd dergelijke feesten soms nog vanuit een traditie worden gevierd, maar hun eigenlijke inhoud dreigen te verliezen. Daarbij ontstaat de vraag: hoe kan het Pinksterfeest nu en in de toekomst weer een nieuwe inhoud krijgen?

Pinksteren in de voorchristelijke tijd

De joden vierden zeven weken, ofwel vijftig dagen na Pasen het wekenfeest (*Shavoeot*). Onder de eerste christenen kreeg het de naam: feest van de vijftig dagen (Grieks: *pentekostè*), waaruit het woord Pinksteren voortkomt. Het feest herinnerde niet aan een gebeurtenis uit de geschiedenis van Israël (zoals wél het Passah-feest herinnerde aan de uittocht uit Egypte), het was een dankfeest. Het duurde maar één dag en op deze dag werden twee broden uit de nieuwe oogst als spijsoffer naar de tempel gebracht. Het was wel een belangrijk feest, want het behoorde met het Passah-feest en het Loofhuttenfeest (dat in de herfst wordt gevierd) tot de zogenaamde pelgrimage-feesten, waarop iedere mannelijke Israëliet verplicht was de tempel in Jeruzalem te bezoeken. De religieuze gevoelens van het Joodse volk concentreerden zich dan helemaal op dit centrale heiligdom en op hun éne God. Je zou kunnen zeggen: men dankte met het spijsoffer God voor het dagelijkse brood.

Het eerste christelijke Pinksterfeest

"Toen de vijftigste dag, de dag van het Pinksterfeest aanbrak, waren zij allen bijeen", staat er in

het tweede hoofdstuk van de Handelingen van de Apostelen. In het voorafgaande hoofdstuk wordt de Hemelvaart van Christus beschreven. De herrezen Christus is met de discipelen op de Olijfberg. Hij zegt onder meer tot hen: "Johannes heeft nog met water gedoopt, maar jullie zullen niet lang na deze dagen gedoopt worden met heilige Geest." En even later nog eens: "Jullie zullen kracht ontvangen, als de heilige Geest op jullie neerdaalt." En dan volgt er een soort uitzending wanneer hij zegt dat zij zijn getuigen zullen zijn in Jeruzalem, in heel Judea en Samaria en zelfs tot het einde van de aarde.

Na de Hemelvaart keren de discipelen naar Jeruzalem terug. Zij gaan naar een bovenzaal, de traditie zegt dat dit de zaal is waar ook het Laatste Avondmaal plaatsvond. Daar wordt de kring van de twaalf apostelen weer voltallig doordat de opengevallen plaats van Judas wordt ingenomen door Matthias. We mogen ons voorstellen dat zij in deze zaal dagelijks bijeenkwamen: "Allen wijdden zich trouw en eensgezind aan het gebed, samen met enige vrouwen en Maria, de moeder van Jezus, en met zijn broers." Over Maria wordt verder niet meer gesproken. Toch wordt zij op schilderijen afgebeeld als het middelpunt van de kring van de twaalf apostelen als de heilige Geest op hen neerdaalt. Zij is dan Maria-Sophia, tegelijkertijd een beeld voor de reine mensenziel die de goddelijke wijsheid kan opnemen. Hiermee raken we al aan iets toekomstigs.

Keren we terug naar het eerste christelijke Pinksterfeest dan zien we een paar opvallende motieven. Wat er gebeurt komt plotseling. Weliswaar mochten de discipelen de afdaling van de heilige Geest verwachten en toch overkomt het gebeuren hen onverwacht. We kennen dit wel uit ons eigen leven: lange tijd

'Pinksteren', miniatuur uit Engels psalmenboek 13e eeuw

lijkt er niets te gebeuren, terwijl je het gevoel hebt dat er iets nieuws moet komen en dan plotseling, vaak anders dan je verwachtte, is het nieuwe er. Het nieuwe komt, ja overvalt je, zoals de weeën een zwangere vrouw.

Met Pinksteren klinkt er plotseling uit de hemel een geluid als het waaien van een machtige wind. Het geluid komt uit de hemel en toch kun je niet precies zeggen waar de wind uit die hogere sferen vandaan komt. En dan verschijnen er tongen als van vuur, die zich over hen verdelen en op hen neerdalen. Vuur, een warme gloed daalt op hen neer. Het is een gezamenlijk gebeuren en het heeft toch ook een individueel karakter. "Zij werden allen door de heilige Geest vervuld en begonnen te spreken in andere talen, zoals de Geest hun ingaf zich te uiten." Vervolgens houdt Petrus een grote toespraak tot allen die in de stad verzameld zijn. En er zijn veel mensen, want het was immers tegelijkertijd Sjavoeot, het feest waarop allen naar Jeruzalem trokken.

Rudolf Steiner beschrijft in een van zijn voordrachten over het zogenaamde vijfde evangelie (Oslo, 2 oktober 1913, GA 148) hoe de discipelen met Pinksteren als het ware ontwaken uit een droomtoestand, waarin zij gekomen zijn door de gebeurtenissen na het laatste avondmaal. Met name Petrus is in deze toestand geraakt in samenhang met zijn drievoudige verloochening. Hij, Jakobus en Johannes kunnen al niet wakker blijven als Christus hen in de Hof van Gethsemane vraagt samen met hem te bidden en te waken. De volgende dag vluchten de discipelen weg als Jezus gevangen wordt genomen. Samen met enkele vrouwen staat alleen Lazarus-Johannes onder het kruis! Na zijn opstanding verschijnt Christus veertig dagen lang aan de discipelen en spreekt met hen over het rijk van God. En toch beleven de discipelen dit alles als in een droom. En hun eenzaamheid wordt nog groter als Christus hen met de Hemelvaart opnieuw verlaat.

Uit deze eenzame droomtoestand ontwaken zij met Pinksteren en worden bevrucht met de geest van de alomvattende liefde. In de woorden van Rudolf Steiner: De dood van Jezus

van Nazareth was de geboorte van de alomvattende kosmische liefde in de aardesfeer.

De essentie van de Pinkstertoespraak van Petrus is, dat Jezus aan het kruis is genageld en gedood, maar dat God hem liet opstaan. Ook zegt hij dat Jezus is verhoogd tot de rechterhand van God en dat hij de heilige Geest heeft uitgegoten. De grote waarheden van Pasen, Hemelvaart en Pinksteren, die in latere tijden zijn samengevat in de verschillende vormen van een christelijk credo, worden door Petrus al genoemd.

En toch kun je je afvragen of Petrus dit alles werkelijk al uit eigen inzicht kon uitspreken of dat het toch meer zo is dat de Geest door hem spreekt, zoals dat in vroegere tijden ook gebeurde door de mond van profeten of sibillen.

Pinksteren nu en in de toekomst

Met deze vraag komen we in het heden, want natuurlijk kan de Geest ook in onze tijd door mensen spreken. Maar is het niet zo dat wij nu veel meer zelf moeten doen opdat dit mogelijk wordt? En velen weten uit eigen ervaring, dat je erg voorzichtig moet zijn bij de beoordeling of iets werkelijk uit een hogere wereld komt of niet.

Om iets te kunnen ervaren van een toekomstig Pinksterfeest moeten we denk ik de overstap maken van Petrus naar Lazarus-Johannes, die immers als enige van de discipelen wel onder het kruis van Christus staat, samen met Maria. De woorden die Christus vanaf het kruis tot haar spreekt: Vrouw, kijk hier, je zoon! en tot hem: Kijk hier, je moeder! zijn de kiem van een toekomstige gemeenschap, waarvan de leden zich niet in gelukzaligheid zullen afwenden van een boze wereld. Maar zij zullen gaan proberen het boze met hulp van Christus te transformeren in het goede. Dan kan er iets nieuws in de kosmos ontstaan, wat zonder deze transformatie helemaal niet kan ontstaan.

Lazarus-Johannes, de schrijver van het Johannesevangelie, vertelt in zijn evangelie hoe Christus na het avondmaal over de komst van de heilige Geest spreekt. Voor Johannes is de heilige Geest diegene die ons bijstaat, die ons helpt de wereld en de mens te begrijpen. Hoe

gelukkig kun je niet zijn als je eindelijk iets begint te begrijpen, wat lange tijd een raadsel voor je was. Johannes spreekt drie maal over de Geest van de Waarheid. Bij dit woord waarheid kun je denken, dat deze waarheid niet allen maar betrekking heeft op de uiterlijke zintuigelijk-waarneembare wereld, maar ook de hogere goddelijk-geestelijke wereld omvat. Deze Geest van de Waarheid zal altijd bij ons zijn. Wat een troost! Ook wat we nu nog niet begrijpen, kan in de toekomst in principe begrepen worden.

Pontius Pilatus vraagt zich in het gesprek met Christus op de Goede Vrijdag nog af: wat is waarheid? Dit nadat Christus tot hem gezegd heeft: wie uit de waarheid is, hoort mijn stem. We zouden ook kunnen zeggen, wie oprecht naar de waarheid streeft, kan iets of iemand uit een hogere wereld tot zich horen spreken. Zodra we echter denken dat we de waarheid bezitten, verstart deze tot een dogma. Opvallend in het Johannes-evangelie is ook dat

Christus al op de Paaszondag tot de discipelen zegt, terwijl hij zijn adem naar hen toe laat stromen: Ontvang heilige Geest!

Afsluitend kunnen we zeggen: De Pinkster-vlammen kunnen ons hart verwarmen, kunnen ons blij maken, omdat we de grote raadsels van de ontwikkeling van de wereld en van de mens (enigszins) kunnen gaan begrijpen, de puzzelstukjes beginnen in elkaar te vallen. De antroposofie, waaruit ook de Christengemeenschap put als bron van inzicht, maakt het in onze tijd mogelijk dat de geest in ons werkzaam wordt. We moeten dan wel willen strijden tegen dat wezen (de draak!), dat alleen maar de materiële wereld en alles wat je in deze wereld kunt meten en berekenen wil laten gelden.

Iedere mens wordt in onze tijd geconfronteerd met de uitspraak van Pilatus: wat is waarheid? Het zoeken en vinden van de geest van de waarheid, hangt ook af van wat je zelf wilt en doet. De Pinkstergeest respecteert onze vrijheid – de draak doet dat niet!

'Pinksteren', Ninetta Sombart. In: V. Harlan, 'Ninetta Sombart', Urachhaus 2004

Zo binnen zo buiten

door Judith Slokker (gemeente Alkmaar)

In het voorjaar van 2016 wordt Mariska Hunfeld-Jue tot priester gewijd. Ze wordt uitgezonden naar de gemeente Driebergen. Een jaar later is het tijd voor een kennismakingsinterview.

Mariska wordt geboren in Zoetermeer waar ze woont tot ze gaat studeren. Ze krijgt twee broertjes en als ze acht jaar oud is komt er nog een zusje uit Korea. "Ik was een dromerig kind. Er waren momenten dat ik me bewust was van het voorrecht geboren te zijn in Nederland, in dit gezin en mocht opgroeien in de vrijeschool. Maar ook dat dit een verantwoordelijkheid met zich meebrengt voor dat wat je later met je leven gaat doen voor de wereld, voor de mensen."

Vertrouwd als ze is met de gereformeerde kerk, waar het gezin thuis is, speelt ze als kind dominee. "Dan zette ik een stoofje op tafel en legde daar een dik boek op. Het gevoel dat ik daarbij toen had, vindt zijn vervulling nu in mijn werk als priester. Het voelt als een enorm geschenk, als iets dat rond komt, dat al heel oud is."

Het verliezen van het geloof in Sinterklaas maakt haar wakker voor wat er met woorden verteld wordt en ze verbindt dit ook met het bestaan van God. "Ik besepte dat het bestaan van God iets heel anders is, dan wat daar in de kerk over wordt gezegd. Ik luisterde op zondag nu ook anders naar de preek van de dominee: een overweldigende stroom van woorden, waarbij de vorm, de buitenkant verhindert dat je tot de inhoud, de binnenkant kunt komen." Als ze ongeveer tien jaar is, gaat het gezin voortaan naar de Christengemeenschap. Rond haar twintigste maakt ze de uitvaartdienst bij een begrafenis mee.

"Hoewel ik de woorden niet voor het eerst hoorde, raakte het me nu, ik voelde: 'Dit is waar, dit klopt.'" De buitenkant van de woorden valt samen met de binnenkant.

Niet vastgelegd

Opgroeïend in de zeventiger en tachtiger jaren gaat Mariska naar de pas opgerichte vrije kleuterklas, de eerste klas van de net gestichte vrije school en naar de nieuwe Leidse bovenbouw. Omdat er nog geen traditie is, is er veel creativiteit en vrijheid mogelijk. "Ik voelde me thuis in dit nieuwe en niet vastgelegde."

Als ze achttien is gaat ze met drie vrienden interrailen door Europa tot aan Istanbul. Er gaat een wereld voor haar open. Dit avontuur smaakt naar meer en na het eindexamen gaat ze met haar vriend een half jaar fietsen door Turkije. "We fietsten langs veel Bijbelse plaatsen, heel Turkije door, naar Koerdistan en tot dicht aan de Russische grens. Terug in Duitsland, waar er weer fietspaden waren, reisden we verder met de trein: onbegaanbare wegen, dat is leuk, maar fietspaden, nee."

Vooraf de ontmoetingen met de mensen in Turkije vindt ze bijzonder. "Ik heb zo de islam vanuit de beleving mogen ontmoeten, iets dat voor mijn huidige kijk op de islam nog steeds bepalend is." De reis inspireert haar zo, dat ze voor de studie culturele antropologie kiest, met als bijvakken islam en Arabisch.

Tijdens haar studie wil ze op onderzoeksstage naar Maleisië. Als dit op het laatste moment niet doorgaat, gaat ze in plaats daarvan onvoorbereid naar Sri Lanka; zo leert ze ook het boeddhisme kennen. "Ik kon daardoor nog net mee op een kamp van de Christengemeenschap. Hier ontmoette ik mijn huidige echtgenoot. Toen ik naar Sri Lanka vertrok,

kenden we elkaar net twee weken. Door het schrijven van brieven wisten we de afstand en de tijd te overbruggen." Een jaar nadat ze uit Sri Lanka terug is, wordt haar oudste dochter geboren.

In Sri Lanka merkt ze al dat ze liever rijst gaat planten met de vrouwen, dan dat ze verder werkt aan haar onderzoek. Nu haar dochter er is, combineert Mariska in eerste instantie studie en moederschap. Maar ze merkt dat ze eigenlijk niet meer verder wil met haar studie en ze stopt als het tweede kind zich aandient.

"Die twee weken kamp waren in nog een ander opzicht bepalend voor mijn toekomst. Als stafid werd ik geraakt door het bijzondere dat er in de avondvergaderingen gebeurde. Het sociale, het werken met elkaar kreeg daarin een religieuze bedding. Ik voelde: als dit mogelijk is, dan wil ik daaraan een bijdrage leveren." In de jaren die volgen blijft ze samen met haar man Joost actief in de kampen en in het bestuur van de kampen.

Anker vinden

Wanneer de oudste drie kinderen in Eindhoven naar school gaan en ook de jongste naar de peuterklas, komt er ruimte om aan het werk te gaan. "Bij het Kinderspreekuur Eindhoven vond ik een werkring waar ik als assistente mijn vaardigheden in het organiseren kon inzetten. Toen aan het Instituut voor Biografie in Driebergen de nieuwe opleiding startte voor Biografisch Ouderschapcoach, wist ik dat dit de richting is waarin ik me verder wilde ontwikkelen." De ervaringen in haar eigen moederschap worden omgevormd tot een basis van waaruit het mogelijk wordt met moeders en vaders te werken aan vragen over hun ouderschap in het licht van hun biografie.

Als ze rond haar 38^e jaar haar eigen praktijk heeft, voelt ze dat ze echt iets bijdraagt aan de stad. Ze werkt samen met een kinderpsychologische praktijk. Ze komt in alle wijken van Eindhoven bij mensen thuis, ook bij gezinnen in actuele crisissituaties. Dan kijkt Mariska met de mensen wat er nodig is en vindt daarin een opening tot gesprek. "Eenmaal kwam ik voor mijn praktijk bij ouders thuis. Moeder was woedend en agressief, vader in tranen; ze konden elkaar niet bereiken. Ik voelde dat het belangrijk was te blijven, niet weg te gaan en ook dat ik de situatie niet hoefde op te lossen. Doordat ik erbij was als derde, kwamen bij de ouders de dingen opnieuw in beweging. Ik realiseerde me: dit is geen biografisch werk meer, maar dit is wat ik wil. Ik wist ook, dat dit past bij het priesterberoep, maar ik wist nog niet of ik dat wel zou kunnen."

Als in januari 2011 haar moeder overlijdt, hoort ze innerlijk: 'Nu is het tijd. Ga het maar proberen.' Nu ze weet dat ze het nog niet hoeft te kunnen, maar dat vooral haar bereidheid om het te proberen gevraagd is, krijgt ze vertrouwen. Ze begint met een jaar stage in de gemeente Eindhoven, daarna gaat ze naar Hamburg voor de priesteropleiding.

In haar werk als priester vindt Mariska het belangrijk om ruimte te scheppen voor de ontmoeting. "In de ontmoeting mag komen wat komt." Ze voelt een verantwoordelijk-

heid om het christen zijn in de ontmoeting handen en voeten te geven in mededogen en medeleven. In beide woorden valt het 'mede' op, het samen met de ander, naast de ander.

"Ik wil graag de impulsen en kwaliteiten van de mensen in mijn gemeente leren kennen. Vanuit deze kwaliteiten zou ik met de gemeente werkzaam willen zijn in de wereld en bijvoorbeeld mensen van andere culturen en religies ontmoeten. Of, zoals ik tijdens een

excursie van het priesterseminarie zag in de jonge gemeente Kleinmachnow (Berlijn), dat de gemeenteleden daar hun beroepskwaliteiten beschikbaar stellen aan de Christengemeenschap." Het wederzijds verrijkende spreekt haar aan; datgene wat je uit de dienst meeneemt kun je werkzaam laten worden in de maatschappij, zoals in de gemeente werkzaam kan worden wat leeft in de maatschappij. Zo binnen zo buiten.

Waar water en aarde elkaar ontmoeten

Het strandboek – Ontdek wat je allemaal kunt doen bij meren, rivieren en aan zee.

Jo Schofield & Fiona Danks

Uitg. Christofoor 2016, 128 p., € 14,95

door Jolanda Gevers Leuven (gemeente Zeist)

Het strand! Voor kinderen een plek waar ze zich helemaal kunnen uitleven, ook als het water te koud is om te zwemmen of gevaar oplevert door een snel opkomende vloed, verraderlijke stromingen of hoge golven. Aan het strand is zoveel meer te doen.

In zeven hoofdstukken worden in *Het Strandboek* avonturen, dieren in het wild, spelletjes, strandkunst, fantasieën, het strand bij nacht, strandafval en veiligheid behandeld. Alle activiteiten zijn voorzien van duidelijke foto's

en een korte uitleg. Door middel van één, twee of drie schepjes wordt aangegeven of een kind iets alleen kan doen of hulp en begeleiding nodig heeft.

De stranden die in dit boek getoond worden zijn niet alleen mooie gladde zandstranden, zoals langs onze kust, maar ook keienstranden, rotskusten en strandjes waar de bomen tot bijna in het water van een rivier of meer groeien. Het zijn de plekken waar water en aarde elkaar ontmoeten, waar je – zeker aan zee – iets van de oneindigheid kunt ervaren en de krachten van de elementen. Een zachte bries kan tot een loeiende storm uitgroeien, die het rustig af- en aanglijdende water tot een woeste zee transformeert. Het zonlicht kan mild verwarmen maar ook steken als er een onweer op komst is. Het zand, de stenen of de rotsen leveren de vastigheid en het materiaal om avonturen te beleven. Aan een strand kun je kastelen bouwen, dierenleven observeren, sporten, knutselen, tekenen, kortom: de fantasie de vrije loop te laten.

Maar het verblijf op een strand gaat niet alleen om avontuur, creativiteit en plezier. Wil dat allemaal tot zijn recht kunnen komen dan is een goede voorbereiding en dito nazorg nodig. Dus niet alleen zwemkleding en een handdoek in de strandtas... Ook de avonturenzak met de juiste kleding, water, een EHBO-doos, teken- en knutselspullen en dergelijke zijn een must.

Aan de veiligheid wordt veel aandacht besteed. Het is belangrijk de gevaren van eb en vloed en stromingen langs de kust te kennen en rekening met het weer te houden. In het hoofdstuk Veiligheid worden ook richtlijnen gegeven voor het gebruik van vuur. Een eenvoudige barbecue is zo gemaakt en een keienkasteel van binnenuit verlichten met waxinelichtjes, geeft een fantastische aanblik als het donker is, maar vuur mag nooit onbewaakt ergens blijven branden en de resten moeten opgeruimd worden.

Jo Schofield en Fiona Danks werken samen met een aantal Engelse natuurbeschermingsorganisaties en wijzen er met nadruk op, dat nooit vergeten mag worden dat we ons op de stranden in de leefomgeving van bepaalde dieren bevinden en hoe belangrijk het is om op een verantwoorde manier met die leefomgeving om te gaan. Dus, het strand schoon achterlaten, afval mee naar huis nemen – vooral plastic kan gevaarlijk zijn voor dieren – en rekening houden met anderen. Het strandboek biedt een keur aan mogelijkheden die ook ouders en begeleiders enthousiast zal kunnen maken om met kinderen aan de gang te gaan.

Werken aan een hoogst haalbare toekomst

Theorie U in teams

Clarine Campagne

Uitg. Christofoor, 96 p., € 19,90

door Laurien van der Laan de Vries (student priesterseminarie Hamburg)

Theorie U biedt een ontwikkelingsweg voor organisaties en teams, die zich met een open hart en een open wil, inzetten op vernieuwing. Een 'sociale techniek voor vrijheid' noemt de geestelijke vader, Otto Scharmer, het zelf. Clarine Campagne, die in Nederland jarenlang organisaties heeft begeleid in het werken met *Theorie U*, heeft op verzoek van vele deelnemers een werkboek geschreven voor teams. Bewust leren werken vanuit de eigen innerlijke bron aan het 'wat', 'waartoe' en 'hoe' levert diepgang en fundament op aan vernieuwingsinitiatieven. *Theorie U* opent een nieuwe weg in zeven stappen naar het realiseren van de impuls van binnen uit. Een weg die loopt van onder meer het herkennen en loslaten van oude patronen door met een open mind naar problemen te kijken, diep duiken naar de oorspronkelijke bron, laten komen van wat zich nieuw aandient, tot vormgeven en belichamen van nieuwe ideeën.

De zeer concrete en uitnodigende werkvormen, die Clarine in de praktijk ontwikkeld heeft, zijn behulpzaam en toekomstgericht. Een mooi voorbeeld is het luisteren vanuit een open hartkwaliteit. Voor deze stap in het proces is het werkbezoek als aanpak uitgewerkt. Uitgaand van het vraagstuk waar een team op is uitgekomen, kan een ander bedrijf of team gevonden worden dat al herkenbaar met een vernieuwing is gaan werken. Door daar rond te kijken en open vragen te stellen kunnen nieuwe ideeën opborrelen voor de eigen organisatie. Wellicht zou het werkbezoek ook voor een gemeente een opening kunnen bieden in geval van vragen of problemen.

De meest spannende stap is de vijfde stap, het waarnemen van de wil, van het toekomstige. Een hulp daarbij is het wandelen in stilte of de brief vanuit de toekomst. Het is de tastende waarneming van ieder individu, die door aandachtige opneming in de kring tot een toekomstige klank, tot een nieuw realiseren kan doorklinken. Subtiële processen die gedijen bij aanmoediging, uitnodiging, stilte en uitproberen. Ook in het benoemen van –

en vooral omgaan met – hindernissen, bewijst dit boek zijn praktische waarde. Bijvoorbeeld door bewust een tijd in de fase van niet weten te blijven.

Of door het creëren van ‘proeftuintjes’, om te leren omgaan met het spannende proces van verandering. De persoonlijke ontwikkelweg, met haar zon- en schaduwzijden, wordt geschetst aan de hand van kenmerken van het ‘landschap van verandering’ en oefeningen voor ‘onderweg’. Zo kun je vertrouwd raken met de (natuurlijke) reacties van je dagelijkse en je toekomstige zelf op verandering en vernieuwing.

Het boek is laagdrempelig, met direct toepasbare werkvormen, waarmee ieder die in een team werkt zelf het initiatief kan nemen. Gaandeweg wordt het uitgekristalliseerde werk van *Theorie U* belicht en met speels gemak beschikbaar voor degenen die bewust

aan een best mogelijke toekomst willen werken. Ik ben blij dat er nu een echt werkboek is verschenen om met *Theorie U* daadwerkelijk aan de slag te gaan. Dit boek is met recht een geslaagde proeftuin, waardoor het ons verder op weg kan helpen naar nieuwe ervaringen bij het werken aan de toekomst.

Ontvangen boeken

‘Wordt vervolgd – De logica van karma en reïncarnatie’, Michiel Rietveld, uitg. Cichorei, 136p. De auteur heeft de vrucht van een kwart eeuw werken aan en met het thema van karma en reïncarnatie opgeschreven, onderbouwd door alledaagse voorbeelden, waarbij ook thema’s als abortus, euthanasie en orgaantransplantatie aan de orde komen.